

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Palkansaajan työssäoloehdotetaan pidennettävän 26 kalenteriviikosta 12 työssäoloehtokuukauteen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto vastustaa ehdotettua muutosta. Ehdotettu muutos vaikuttaa eniten työuran alkupuolella oleviin henkilöihin, kuten nuoriin lapsiperheisiin ja perheellistymistä harkitseviin nuoriin aikuisiin. Muutos lisäisi lapsiperheköyhyyttä, vaikeuttaisi erityisesti nuorten lapsiperheiden toimeentuloa ja vaikeuttaisi perheellistymistä.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Palkansaajan työssäoloehdon ja siten työttömyyspäivärahaoikeuden kertymisen perusteeksi tulisi nykyisen kalenteriviikkokohtaisen työtuntimäärän ja palkkaedellytyksen sijasta palkansaajan palkkatyöstä työ- tai virkasuhteessa saama vakuutuksenalainen vakiintunut tulo. Myös tämä heikentäisi erityisesti työuran alkupuolella olevien henkilöiden, joiden työhistoria on rikkonainen, tilannetta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää ehdotettua muutosta erittäin ongelmallista sekä perheellistymisen että nuorten lapsiperheiden kannalta.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

-

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

-

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Työttömyysetuuden sovittelusta poistettaisiin niin kutsuttu suojaosa eli se osa tuloa, jota ei huomioida sovitellun työttömyysetuuden määrän laskennassa. Ehdotettujen muutosten vaikutukset etuuden määrään kohdistuvat henkilöihin, jotka työllistyvät osa-aikaisesti ja saavat työtuloja samanaikaisesti työttömyysetuuden kanssa. Kuten hallituksen esitysluonnoksessa todetaan,

kannustimet ottaa vastaan erityisesti vähäisten työtuntien keikka- tai osa-aikatyötä heikkenevät. Tällä on vaikutusta erityisesti nuoriin ja nuoriin lapsiperheisiin, erityisesti nuoriin naisiin ja äiteihin. Mannerheimin Lastensuojeluliitto vastustaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumista.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että lapsikorotuksista luovutaan. Mannerheimin Lastensuojeluliitto vastustaa työttömyysturvan lapsikorotusten poistamista. Lapsikorotuksilla on suuri merkitys työttömyyttä kohtaavien lapsiperheiden toimeentulon turvaamisessa. Lapsikorotusten poistaminen lisää lapsiperheköyhyyttä. Lapsuudessa koettu köyhyys ja perheen toimeentulovaikkeudet ovat haitallisia lasten hyvinvoinnille ja kehitykselle.

Viimeisten vuosien aikana välttämättömät elinkustannukset ovat merkittävästi kasvaneet. Energian, elintarvikkeiden ja polttoaineen hinnat ovat nousseet. ITLAn, Kelan, THL:n ja Turun yliopiston tutkimuksen mukaan lapsiperheköyhyyssaste (viitebudjettiköyhyys) on noussut usealla prosenttiyksiköllä hintojen nousun vuoksi. Vuonna 2022 alkoi myös korkojen nousu, joka on vaikuttanut erityisesti asuntovelallisten toimeentuloon.

Työttömyysturvan lapsikorotusten poistaminen hankaloittaa erityisesti niiden lapsiperheiden tilannetta, joiden toimeentulo on muutoinkin vaikeaa. Ongelmana on, että useat leikkaukset kohdistuivat samaan väestöryhmään, vähävaraisiin lapsiperheisiin, koska leikkauskohteina on työttömyysturva, sen lapsikorotus ja hallitusohjelman mukaisesti myös muun muassa asumistuki. Leikkausten aiheuttamat inhimilliset ja taloudelliset vaikutukset ovat hyvin pitkäkestoisia, jopa ylisukupolvisia (vrt. esim. 1990-luvun laman aikaan tehdyt leikkaukset).

Riskinä on, että suunnitellut leikkaukset, joista työttömyysturvan lapsikorotus on yksi keskeinen, pakottavat taloudellisissa vaikeuksissa olevat lapsiperheet turvautumaan pitkäaikaisesti toimeentulotukeen. Lapsuudessa koetulla köyhyydellä on välittömiä ja pidempiaikaisia haitallisia seurauksia. Lapsuuden perheen pitkäaikainen toimeentulotuen saanti yhdistyy suurempaan riskiin jäädä ilman toisen asteen tutkintoa, saada maksuhäiriömerkintä ja jäädä työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle.

Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Hallitus on myös tiedonannossaan yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä sitoutunut käsittelemään vuosittain kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamat ratkaisut, päätelmät ja suositukset sekä päättämään tarvittavista toimenpiteistä näiden johdosta.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmässä päätelmissään Suomen valtiolle (2.6.2023) suositellut, että Suomi välttää sosiaaliturvaetuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin sekä tehostaa edelleen politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille.

Suomi toteuttaa eurooppalaisen lapsitakuun kansallista toimintasuunnitelmaa ja raportoi EU:lle lapsiperheköyhyytilanteesta ja sen muutoksista seuraavan kerran keväällä 2024 ja sen jälkeen kahden vuoden välein vuoteen 2030 saakka. Mikäli lapsiperheiden tilannetta heikentävät leikkaukset toteutetaan, on todennäköistä, että lapsiperheköyhyys lisääntyy merkittävästi EU:n raportointijakson aikana.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

-

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto pitää ongelmallisena, että esitysluonnoksessa lapsiin ja lapsiperheisiin kohdistuvat vaikutukset on arvioitu vain suorina tulomuutoksina eikä tarkastelussa ole huomioitu ehdotettujen muutosten laajempia vaikutuksia lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin. Ehdotetut muutokset lisäävät työttömyyttä kohtaavien lapsiperheiden toimeentulovaikeuksia ja köyhyyttä. Tämä vaikuttaa kielteisesti lasten ja perheiden hyvinvointiin. Työttömyys on merkittävä stressitekijä lapsiperheille, joiden toimeentulo on usein jo ennen työttömyyttä tiukoilla. Voimakas stressi on huomattava riskitekijä terveydelle ja hyvinvoinnille. Sen vaikutukset voivat ulottua lasten osalta pitkälle aikuisuuteen. Hyvinvointi- ja terveysvaikutusten lisäksi tällä on vaikutuksia myös julkiseen talouteen, kun esimerkiksi tarve mielenterveyspalveluille lisääntyy ja sosiaalinen ulkopuolisuus kasvaa.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että ehdotettujen muutosten vaikutukset kohdistuvat suhteellisesti vähemmän lapsettomiin yhden ja kahden aikuisen kotitalouksiin. Esityksen ongelma on, että vaikutusten arviointi on puutteellinen juuri sen väestöryhmän osalta, jota suunnitellut leikkaukset eniten koskevat. Esityksessä tuodaan esille vain suoria taloudellisia vaikutuksia, mutta niiden seurauksia lapsille ja perheille ei ole tarkasteltu lainkaan. Tilanteessa, jossa ollaan tekemässä useita muitakin leikkauksia, jotka kohdistuvat lapsiin ja lapsiperheisiin, tarvitaan laaja-alaista vaikutusten arviointia. Arvioinnissa on huomioitava myös välilliset vaikutukset ja pitkän aikavälin vaikutukset.

Lapsiperheisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin ei pidä rajautua vain tilastollisiin esityksiin taloudellisista vaikutuksista. Hallituksen esitysluonnokseen on jäänyt kirjaamatta selkeästi, millaisia kielteisiä vaikutuksia suunnitelluilla leikkauksilla (ja niiden kumuloituvilla ja ristikkäisillä vaikutuksilla) on lasten ja lapsiperheiden elämään lyhyellä sekä myös pitkällä aikavälillä. Hallituksen esityksestä ei myöskään löydy minkäänlaista suunnitelmaa seuranta-arviointiin, vaikka esityksellä on vaikutuksia perustuslain 19.3 §:n mukaiseen velvoitteeseen: Julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 11/2015 vp ja PeVL 12/2015 vp) todennut, että lapsiperheiden asemaan vaikuttavat uudistukset eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa eri uudistusten yhteisvaikutukset muodostuvat perheille kohtuuttomiksi. Perustuslakivaliokunta on myös edellyttänyt, että hallitus seuraa tarkoin lainsäädännön toimeenpanoa, jotta lasten ja lapsiperheiden perusoikeudet eivät käytännössä vaarannu. Hallitusohjelmaan sisältyy useita heikennyksiä sosiaaliturvaan, jotka vaikuttavat kielteisesti lapsiperheiden toimeentuloon. Lapsiperheiden, joissa on työttömyyttä, toimeentuloon vaikuttavat kielteisesti nyt lausunnolla olevaan esitykseen sisältyvien leikkausten lisäksi myöhemmin työttömyysturvaan tehtävät heikennykset sekä muut sosiaaliturvan heikennykset, kuten asumistuen ja toimeentulotuen leikkaukset.

Tutkimusta lapsiperheköyhyyden haitallisista vaikutuksista löytyy runsaasti, mutta tätä ei ole esityksessä käsitelty, vaikka riski lapsiperheköyhyyden lisääntymiseen suunniteltujen leikkausten myötä on ilmeinen. Tästä syystä esityksessä ei myöskään ole mahdollista tuoda esille, miten mahdollisia kielteisiä vaikutuksia voitaisiin lieventää tai poistaa. Tältä osin hallituksen esitys ei tue

tietoon perustuvaa päätöksentekoa. Pelkkä lain tavoitteiden esille tuominen ei ole vaikutusten arviointia. Vaikutusten arviointiin kuuluvat perustelut ja eri vaihtoehtojen kriittinen tarkastelu.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

-

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Hallituksen esitykseen tulee sisällyttää suunnitelma muutosten vaikutusten seurannasta ja arvioinnista. Seurannassa ja arvioinnissa tulee hyödyntää useita eri indikaattoreita. Lapsilta, nuorilta ja lapsiperheiltä on myös osana seurantaa selvitettävä näkemyksiä, miten muutokset ovat vaikuttaneet heidän elämäänsä. Seurannan ja arvioinnin perusteella on toteutettava tarvittavat korjaavat toimet.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

-

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Hyvinvoinnin ja terveyden perusta rakentuu lapsuudessa. Työttömyys on merkittävä kuormittava tekijä, joka heijastuu vahvasti myös lasten arkeen ja elämään. Tällä voi olla pitkäkestoiset vaikutukset. Mannerheimin Lastensuojeluliitto vetoaa, että suunniteltuja heikennyksiä harkitaan uudelleen huomioon ottaen lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi. Hyvä työttömyysturva toimii niin, että se tarjoaa riittävän turvan ja toimeentulon elämän muutostilanteessa. Tämä myös kannustaa ja ohjaa takaisin toimeentulon turvaavaan työhön. MLL muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on kesäkuussa antamissaan suosituksissaan kehottanut Suomea välttämään köyhyysriskissä oleviin lapsiin kohdistuvia sosiaaliturvan leikkauksia.

livonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry